

El Treball Final de Grau en modalitat proposta socioeducativa

Orientacions per a la seva elaboració

UOC

Índex

Introducció

1. Punts clau del TFG

2. Recomanacions

Bibliografia

Autoria: Andrea Francisco, Míriam Arenas i

Brígida Maestres

PID_00276855

Universitat Oberta
de Catalunya



La revisió d'aquest recurs d'aprenentatge UOC ha estat coordinada per la professora:
Nizaiá Cassián Yde

Primera edició: febrer 2021

© d'aquesta edició, Fundació Universitat Oberta de Catalunya (FUOC)

Av. Tibidabo, 39-43, 08035 Barcelona

Autoria: Andrea Francisco, Míriam Arenas i Brígida Maestres

Producció: FUOC



Els textos i imatges publicats en aquesta obra estan subjectes –llevat que s'indiqui el contrari– a una llicència Creative Commons de tipus Reconeixement-NoComercial-SenseObraDerivada (BY-NC-ND) v.3.0. Podeu copiar-los, distribuir-los i transmetre'ls públicament sempre que en citeu l'autor i la font (Fundació per a la Universitat Oberta de Catalunya), no en feu un ús comercial i no en feu obra derivada. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/legalcode.ca>

Introducció

L'elaboració de «Projectes socials» neix com a conseqüència del desig de transformar la realitat en la qual estem inserits. S'orienta a resoldre problemes amb la finalitat d'intentar satisfer les necessitats bàsiques de les persones i les societats.

Però, per què es vol fer una intervenció en un context determinat? A vegades aquesta voluntat sorgeix perquè l'evidència científica i els estudis previs plantegen que hi ha problemes en una comunitat o un territori determinat que afecten negativament la població. Altres vegades, pot venir d'una demanda de necessitats expressades per la comunitat en la qual hagin sorgit problemes que requereixen ser modificats (Jacques, 2019).

Sigui quina sigui la procedència de la demanda, és imprescindible interrogar-se sobre per a què s'intervé, com s'intervé i quins són els objectius que es persegueixen amb la intervenció (Montenegro, Balasch i Callen, s. d.). Constança Jacques (2019) ens recorda que és necessari fer-se algunes preguntes abans d'implementar un projecte: per què es vol fer la proposta?; què es vol aconseguir?; com serà el mètode de treball?; qui hi participarà?; qui se'n beneficiarà?; qui seran els beneficiaris indirectes?; qui podrien mostrar resistències?; es consideren les diferències d'impacte de la intervenció segons el gènere?; es consideren les diferències d'impacte de la intervenció segons l'ètnia o origen de les persones?; etc.

Per tot això, és important tenir clares dues qüestions abans de començar a dissenyar la proposta socioeducativa. D'una banda, des de quina perspectiva o model teòric volem plantejar l'acció socioeducativa. D'altra banda, quin és el diagnòstic inicial de la situació. De fet, aquestes dues qüestions seran centrals en el treball final de grau (TFG) de proposta socioeducativa fins al punt que l'objectiu principal del nostre treball serà analitzar la realitat sobre la qual volem plantejar la nostra proposta.

Som conscients que, per qüestions de temps i espai, és altament probable que arribem al final del semestre sense haver pogut elaborar el disseny de la proposta socioeducativa. Per a nosaltres, això no serà un punt negatiu en l'avaluació. De fet, un TFG que únicament exposi el marc teòric, el diagnòstic inicial i les conclusions pot optar a la màxima qualificació.

Al mateix temps, un TFG que no aprofundeixi en aquests apartats encara que desenvolupi el disseny del programa pot ser que acabi amb una valoració negativa. El motiu fonamental és que no concebem el disseny de projectes socials sense una anàlisi profunda de la realitat, ja que poden convertir-se en propostes descontextualitzades, poc sostenibles i, a vegades, allunyades de les necessitats de les persones, territoris i comunitats.

2. Punts clau del TFG

Definició del problema social i del nostre posicionament teòric

En aquest primer punt hem de centrar-nos a definir quin és l'àmbit i el problema social sobre els quals plantejem l'acció socioeducativa. Diferents teories macro (Balasch i Montenegro, 2012) assumeixen un posicionament global sobre què és la societat, les raons per les quals es produeixen els problemes socials i des d'on es proposen les estratègies sobre com intervenir. Per tant, per a un mateix problema social podem trobar diferents teories explicatives, i aquest model determinarà el disseny d'una intervenció.

En definitiva, és fonamental triar el marc teòric que explicarà els factors que incideixen sobre el problema en qüestió que es vol resoldre i identificar els diferents nivells d'influència. Aquest exercici possibilita analitzar els determinants socials i els marcs normatius i establir els problemes dels models hegemònics i els prejudicis socials. Tot això permet dissenyar una intervenció plantejant objectius realistes i concordes amb el problema (Jacques, 2019).

El diagnòstic inicial

És la fase en la qual s'estudien i identifiquen els problemes, les necessitats i característiques de la població i el seu context. Entre els objectius d'aquesta anàlisi de la realitat hi ha: detectar les necessitats, establir les prioritats, fonamentar el projecte, delimitar el problema, situar el projecte, revisar la bibliografia, preveure la població i els recursos, avaluar el diagnòstic (Pérez, 2016). Abordar una anàlisi de necessitats comporta tenir en compte un horitzó que inclogui: la realitat social, la política social vigent, els valors individuals i socials, el territori o comunitat i les funcions pròpies d'una dinamització social.

El diagnòstic requereix indagació, cerca i anàlisi de dades, mètode i sistematització. La descripció i explicació han de permetre respondre a preguntes com: hi ha un problema?, quin és?, quina magnitud té?, es disposa de la informació adequada?, qui estan afectats?, quins són els entorns demogràfic, geogràfic, econòmic i social del problema?, quines són les persones o grups rellevants?, quins recursos hi ha per solucionar el problema?, quines són les principals dificultats per afrontar-lo? (Pérez, 2016: 45).

La importància de la participació

La professió d'educació social té, com un dels principals eixos, l'animació sociocultural i el seu vincle amb el desenvolupament comunitari, l'educació popular o la participació (Soler, 2012). Vam considerar important enfocar els projectes socioeducatius des d'una acció comunitària basada en cinc pilars: participació, conscienciació, educació, empoderament i desenvolupament (Llena, Parcerisa i Úcar, 2009; Úcar i Llena, 2006).

Entenem la participació com un procés organitzat, col·lectiu, lliure, inclusiu, en el qual hi ha una varietat d'actors, d'activitats i de graus de compromís, que és orientat per valors i objectius compartits, en la consecució dels quals es produeixen transformacions col·lectives i individuals (Montero, 2004: 229). El procés implica producció i intercanvi de coneixements, reflexivitat i capacitat per avaluar críticament el treball fet i l'existència de patrons de comunicació horitzontals entre la totalitat de participants.

Per dissenyar propostes des de perspectives participatives, us recomanem llegir textos clàssics sobre la recerca d'acció participativa (Ander- Egg, 1990, o Villasante, Montañés i Martí, 2000 i 2001), a més dels materials de psicologia comunitària de la UOC (Montenegro, Balasch i Callen (s. d.), Jacques, 2019).

Tècniques de recollida i anàlisi de la informació

Entre les tècniques de recollida d'informació, les que podem utilitzar per fer aquest diagnòstic són:

- La revisió documental de fonts secundàries: registres de dades demogràfiques de la població, informes i memòries dels recursos i intervencions efectuades, la historiografia local, articles i notícies de mitjans de comunicació, etc.
- El mapatge: ubicació geogràfica dels elements presents a l'entorn i el mapa de xarxes socials relacionat amb els aspectes a treballar en la intervenció. Per conèixer-ho més, podeu consultar diversos textos (Garrido, 2001, o Alberich, 2008).
- Instruments i tècniques pròpies de les ciències socials: qüestionaris, entrevistes, grups de discussió i l'observació participativa (Fàbregues, Meneses, Rodríguez, Paré, 2013; Sanjuán, 2019a i 2019b; Alberich i García, 2020; Kawulich, 2005).
- A més, també us recomanem consultar bibliografia relacionada amb les tècniques participatives: cafè conversa, sociograma, línia del temps, fotoveu, DAFO, etc. (Francés, 2016; Martí i Jorba, 2006).

És important recordar que el treball de camp no finalitza amb la recollida d'informació sinó amb la seva anàlisi rigorosa i profunda. Entre la bibliografia que podeu consultar per a aquesta segona part, us recomanem els textos de Ballestín (s. d); Coffey i Atkinson (2002); Gil (1994); Sanjuán (2019c); Fernández Núñez (2006).

Conclusions, limitis i propostes de futur

Després d'elaborar el marc teòric, la definició del problema i el diagnòstic inicial (amb la recollida i anàlisi de la informació), és el moment d'elaborar les conclusions extretes del treball, reflexionar sobre els límits del nostre TFG, apuntar les necessitats detectades i esbossar les propostes socioeducatives i les línies d'acció futures.

A causa del temps i l'espai disponible per fer el TFG, considerem que aquests són els punts fonamentals a desenvolupar si opteu per aquesta modalitat de TFG.

Al mateix temps, si per la vostra trajectòria professional ja teniu una part d'aquest treball elaborat, podeu incloure al TFG el disseny de la proposta socioeducativa o fins i tot la seva implementació. Com hem apuntat, la qualificació del treball no estarà regida per la quantitat de pàgines ni per la inclusió d'aquest disseny, sinó per la qualitat de l'anàlisi crítica, el rigor, el plantejament del problema dels llocs comuns i l'aprofundiment en el tema i el context.

3. Recomanacions

- Com en la resta de les modalitats, us animem a endinsar-vos en el TFG amb una actitud d'exploració i obertura envers el qüestionament crític de les nostres pròpies idees prèvies, amb la voluntat de submergir-nos en els matisos i en la complexitat de la realitat social, amb el compromís ètic i el desig de transformació perquè el viatge que emprenem ens afecti, ens interpel·li, ens canviï.
- És important que els objectius que us plantegeu siguin concrets i realistes amb el temps i l'espai disponible.
- Trieu un àmbit, tema i context en el qual tingueu experiència prèvia i accés a les fonts d'informació.
- Si per la vostra experiència professional heu pogut dur a terme accions socioeducatives al territori, una possibilitat és centrar el TFG en l'avaluació d'algun dels projectes socioeducatius en els quals hàgiu participat.
- Com hem explicat al llarg del document, aquesta opció no està centrada en la programació d'activitats socioeducatives, sinó en el pas previ, la detecció de necessitats. És important que tingueu en compte aquest punt per poder ajustar les expectatives.
- De vegades, menys és més. És més important aprofundir en el tema, els matisos i la complexitat de la realitat social que cobrir tots els apartats d'una proposta socioeducativa.
- Recordeu que el TFG no és el punt final d'un projecte. Si feu un bon diagnòstic inicial però no teniu temps o espai per desenvolupar la vostra proposta socioeducativa, ho podreu fer quan finalitzeu l'assignatura.

Bibliografia

Alberich, Neus i García, Beatriz (2020). *El diario de campo*. Barcelona: FUOC.

Alberich, Tomás (2008). IAP. Redes y mapas sociales: Desde la investigación a la intervención social. *Portularia*, 8(1), 131-151.

Ander-Egg, Ezequiel (1990). *Repensando la investigación- acción participativa. Comentarios, críticas y sugerencias*. Vitòria: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco.

Balasch, Marcel i Montenegro, Marisela (2012). *Conocimientos psicosociales: Perspectivas y fundamentos de los problemas sociales*. Mòdul 1 de Psicologia comunitària i problemes socials. Barcelona: FUOC.

Ballestín, Beatriz (s. d.). *Introducción al análisis de datos cualitativos*. Barcelona: FUOC.

Coffey, Amanda i Atkinson, Paul (2002). Los conceptos y la codificación. A Coffey, Amanda; Atkinson, Paul. *Encontrar el sentido a los datos cualitativos: Estrategias complementarias de investigación* (pàg. 45-77). Colòmbia: Editorial Universidad de Antioquia.

Fàbregues, Sergi; Meneses, Julio; Rodríguez, David i altres (2013). *Construcción de instrumentos para la investigación en las ciencias sociales y del comportamiento*. Barcelona: FUOC.

Fernández Núñez, Lissette (2006). ¿Cómo analizar datos cualitativos? *Butlletí La Recerca*, 7.

Francés, Francisco José (2016). *Metodologías participativas para la investigación y la intervención social*. Alacant: Universitat d'Alacant.

Garrido, Francisco (2001). El análisis de redes en el desarrollo social. A Villasante, Tomás; Montañés, Manuel i Martí, Joel (coord.). *Prácticas locales de creatividad social: Construyendo ciudadanía 2*. Madrid: El Viejo Topo.

Gil Flores, Javier (1994). El análisis de datos cualitativos. A Gil Flores, Javier. *Análisis de datos cualitativos: Aplicaciones a la investigación educativa* (pàg. 31-63). Barcelona: PPU.

Jacques, Constanza (2019). *Introducción a la metodología de la intervención comunitaria*. Barcelona: FUOC.

Kawulich, Barbara B. (2005). La observación participante como método de recolección de datos. *Forum: Qualitative Social Research*, vol. 6, núm. 2, pàg. 1-32.

Llena, Asun; Parecerisa, Artur i Úcar, Xavier. (2009). *10 ideas clave. La acción comunitaria*. Barcelona: Graó.

Martí, Joel i Jorba, Laura (2006). *Tècniques participatives per al debat grupal*. Barcelona: Diputació de Barcelona.

Montenegro, Marisela; Balasch, Marcel i Callen, Blanca (s. d.). *Perspectivas participativas en intervención social*. Barcelona. FUOC.

Montero, Maritza (2004). *Introducción a la psicología comunitaria: desarrollo, conceptos y procesos*. Buenos Aires: Paidós.

Pérez, Gloria (2016). *Diseño de proyectos sociales: Aplicaciones prácticas para su planificación, gestión y evaluación*. Madrid: Narcea.

Sanjuán, Lucía (2019a). *El grupo de discusión, la investigación documental y otras técnicas cualitativas de investigación*. Barcelona: FUOC.

Sanjuán, Lucía (2019b). *La entrevista y la historia de vida*. Barcelona: FUOC.

Sanjuán, Lucía (2019c). *El análisis de datos en investigación cualitativa*. Barcelona: FUOC.

Soler, Pere (2012). *Concepto y sentido de la animación sociocultural*. Barcelona. FUOC.

Úcar, Xavier i Llena, Asun (2006). *Miradas y diálogos en torno a la acción comunitaria*. Barcelona: Graó.

Villasante, Tomás; Montañés, Manuel i Martí, Joel (coord.) (2000). *La investigación social participativa: Construyendo ciudadanía 1*. Madrid: El Viejo Topo.

Villasante, Tomás; Montañés, Manuel i Martí, Joel (coord.) (2001). *Prácticas locales de creatividad social: Construyendo ciudadanía 2*. Madrid: El Viejo Topo.